

JAKUB LIPSKI
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*

<https://orcid.org/0000-0003-0951-3702>

Sir John Fielding (1721–80) we współczesnym kryminale anglojęzycznym

Sir John Fielding (1721–80) in Contemporary Crime Fiction in English

Abstract

This article discusses the ways in which the life and achievements of Sir John Fielding are reconstructed in contemporary crime fiction in English. The material under scrutiny consists of selected examples of the so-called Georgian crime/mystery, that is, crime narratives set in Georgian England (1714–1837, the reign of George I, George II, George III and George IV). The discussed works include those in which Fielding functions as a secondary character — the series *Dr. Sam: Johnson, Detector* by Lillian de la Torre and *The Demoniacs* by John Dickson Carr — as well as those in which he becomes the protagonist — the series *Sir John Fielding Mysteries* (Bruce Alexander, 1994–2005) and *John Rawlings Mysteries* (Deryn Lake, 1994–2000). The offered reading of these texts is contextualized historically as well as being informed by Michel Foucault's ideas put forward in *Discipline and punish*.

* Katedra Literatur Anglojęzycznych, Wydział Literaturoznawstwa, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy
ul. Jagiellońska 11, 85-067 Bydgoszcz
e-mail: j.lipski@ukw.edu.pl

Kryminał historyczny jest jedną z dominujących odmian gatunkowych we współczesnej literaturze kryminalnej. Najwyraźniej istnieje przekonanie, że skoro wszystko już zostało napisane, zwłaszcza w odniesieniu do struktury fabularnej i wyborów tematycznych, jedyne, co twórcy pozostaje, to rekonstrukcja być może zapomnianego już świata innych epok. Często przy tym widać wyraźne przesunięcie akcentów — z zaskoczenia fabularnego, które coraz trudniej osiągnąć, w stronę wiernego odtworzenia rzeczywistości, często podkreślającego ignorowane wcześniej szczegóły lub wydarzenia niebędące częścią tak zwanej „wielkiej historii”. Inną możliwą przyczyną popularności tego gatunku jest zawarty w nim „odświeżający powrót do źródeł”, jak pisze Agnieszka Izdebska; tzn. powrót „do narracji o detektywie, który — bez użycia skomplikowanych procedur i wsparcia złożonych badań laboratoryjnych, w świecie dalekim od absorbującej emocjonalnie współczesności — usiłuje odpowiedzieć na pytanie, kto popełnił zbrodnię i dlaczego” (Izdebska 2016: 138). Istotnie, w świetle współczesnych technologii i metod prowadzenia dochodzenia, zdecydowana większość „zagadek” literatury kryminalnej minionych wieków nie miałaby dzisiaj racji bytu. Kryminał historyczny to również pole do uprawiania historii kulturowej, konfrontującej „tu i teraz” z wizjami przeszłości (Browne 2010: 222).

W literaturze anglojęzycznej dwie najpopularniejsze odmiany kryminału historycznego, cieszące się poczytnością porównywalną z polskim kryminałem retro, to tzw. *Georgian crime/mystery* oraz *Victorian crime/mystery*¹, których akcja ma miejsce odpowiednio w latach 1714–1837 (tj. w okresie gregoriańskim, czyli za panowania królów Jerzego I, Jerzego II, Jerzego III i Jerzego IV) oraz 1837–1901 (za panowania królowej Wiktorii). Popularność tych dwóch epok jest nieodłącznie związana z wydarzeniami pozaliterackimi — powstaniem pierwszej zinstytucjonalizowanej grupy policyjno-detektywistycznej, tj. *the Bow Street Runners*, w 1749 oraz przekształceniem jej w 1829 roku w Policję Metropolitarną (*The Metropolitan Police*) z siedzibą w Scotland Yardzie.

Waga tych instytucji dla rozwoju literatury kryminalnej była wielokrotnie podkreślana przez badaczy, ostatnio między innymi przez Tadeusza Cegielskiego (2015: 73–84). Najprościej rzecz ujmując, powołały one do życia zawód śledczego (i tym samym nową postać

¹ Nie chciałbym się tutaj wdawać w rozważania nad różnicą pomiędzy *crime* i *mystery* (zob. Czubań 2010: 28–42). Faktem jest, że często pojęcia te stosowane są wymiennie.

literacką) oraz wypracowały podstawowe metody prowadzenia sprawy — gromadzenie materiału dowodowego, wywiad środowiskowy czy nieformalne przesłuchania (stanowiące podstawowe elementy fabuły kryminału).

W artykule tym chciałbym zająć się współczesnym kryminałem angielskojęzycznym pierwszego z przywołanych powyżej typów, skupiając się na sposobach interpretacji postaci Sir Johna Fieldinga, jednego z założycieli *the Bow Street Runners*. Przyjrzyć się kryminałom, w których Fielding pojawia się jako postać drugiego planu — serii o Samuelu Johnsonie i Jamesie Boswellu autorstwa Lillian de la Torre oraz powieści *The Demoniacs* Johna Dicksona Carra — jak również powieściom z cyklu *Sir John Fielding Mysteries* (Bruce Alexander, 1994–2005) oraz *John Rawlings Mysteries* (Deryn Lake, 1994–2000), w których postać sędziego Fieldinga wysuwa się na plan pierwszy.

Zanim przejdę do analizy materiału, chciałbym pokrótce przedstawić dorobek Sir Johna Fieldinga (1721–80). Niewątpliwie dla czytelnika polskiego dużo bardziej rozpoznawalną jest postać jego brata, słynnego autora i teoretyka powieści Henry’ego Fieldinga (1707–54). Wszystkie jego dzieła beletrystyczne zostały przetłumaczone na język polski, na czele z pionierskimi dla rozwoju światowej powieści *Przygodami Josepha Andrewsa* (1742) oraz *Historią Toma Jonesa* (1749). Błyskotliwa kariera literacka starszego z braci często przyćmiewa jego działalność społeczno-prawną. W rzeczywistości, po sukcesie *Toma Jonesa* Fielding stopniowo wycofywał się z działalności powieściopisarskiej na rzecz pracy jako sędziego pokoju. Henry Fielding otrzymał tę funkcję w 1748 roku, a jako oficjalną siedzibę urzędu wybrał swoje mieszkanie przy Bow Street w londyńskiej dzielnicy Westminster. W roku 1749 Fielding powołał grupę kilku pomocników, których rolą miało być doprowadzanie przestępców na rozprawy. W 1753 grupa ta została zaś oficjalnie usankcjonowana poprzez ustanowione przez rząd wynagrodzenie. *The Bow Street Runners*, jak ich nazywano, stali się urzędnikami państwowymi pełniącymi podstawowe zadania gończe. Rok później, po śmierci Henry’ego Fieldinga, urząd sędziego pokoju oraz zwierzchnika *the Runners* przejął jego brat i dotychczasowy asystent John, który funkcje te pełnił przed 26 lat (zob. Beattie 2012: 14–51).

Sir John Fielding zapisał się w historii jako reformator *the Bow Street Runners*. Jego pomysły przemieniły grupę w świetnie zorganizowane ciało policyjne, etatowo zatrudniające sześciu wykwalifikowanych śledczych (Beattie 2012: 52–83). Ich zakres obowiązków obejmował coraz częściej działania śledcze; to właśnie dlatego J. M. Beattie nazwał ich „pierwszymi detektywami” (2012). Instytucja przy Bow Street zatrudniała także urzędników i księgowych, którzy nie tylko zapewniali profesjonalną oprawę biurokratyczną dla *the Runners*, lecz również prowadzili kartotekę ułatwiającą czynności śledcze. Fielding przekształcił zajmowane przez siebie mieszkanie w sąd sędziego pokoju (*Magistrate’s Court*), w którym codziennie odbywały się rozprawy przy udziale publiczności. Warto przy tym zaznaczyć, że wszystkie te reformy przeprowadzone zostały przez człowieka od kilkudziesięciu lat niewidomego (na skutek wypadku, któremu uległ, służąc we flocie królewskiej), potocznie zwanego mianem *the Blind Beak* (*beak* to archaiczny kolokwializm określający sędziego). Ślepotą Fieldinga jest — jak sądzę — kluczem do wytłumaczenia jego popularności w literaturze kryminalnej. Pozbawienie detektywa podstawowego dla prowadzenia śledztwa zmysłu stanowi w pewnym sensie metaforę przywołanego wcześniej „odświeżającego powrotu” do dochodzenia opartego na intuicji, dedukcji oraz refleksji, a nie technologii. Nie można również zignorować potencjału emblematycznego niewidomego Fieldinga; wszak „sprawiedliwość jest ślepa” i tak też przedstawiane są jej alegorie.

Tradycja wykorzystywania postaci Sir Johna Fieldinga we współczesnej *Georgian mystery* została zapoczątkowana przez Lillian de la Torre (właśc. Lillian de la Torre Bueno McCue, 1902–93), która w 1946 roku wydała zbiór krótkich opowiadań *Dr. Sam: Johnson, Detector*. Opierając się na modelu Arthura Conana Doyle’a, de la Torre przeniosła paradygmat Sherlock–Watson na grunt osiemnastowieczny, a rolę detektywa i jego towarzysza-biografa przypisała odpowiednio Dr. Samuelowi Johnsonowi i Jamesowi Boswellowi. Opowiadania de la Torre cieszyły się sporą popularnością, na której gruncie powstały kolejne zbiory z tej serii. Sir John Fielding pojawia się w opowiadaniu *The Flying Highwayman*, w którym Johnson i Boswell wyręczają *the Bow Street Runners* w pojmaniu nieuchwytnego dla nich rozbójnika. Fielding nie jest oczywiście postacią złożoną (opowiadanie liczy niespełna dwadzieścia stron), jednak odznacza się cechą, która będzie w kolejnych tekstach zawsze przywoływana — jego ślepotą rekompensowana jest przez doskonały zmysł słuchu. Jak głosi legenda, Fielding był w stanie rozpoznać dwa lub trzy tysiące (w zależności od wersji) przestępców po ich głosie. Na uwagę zasługuje również opis sądu przy Bow Street, którego układ (zob. ryc. 2) eksponuje magnetyczną i majestatyczną postać sędziego. Jak wspomina narrator Boswell: „mój wzrok przykuł Sir John Fielding zasiadający na swym wspaniałym sędziowskim krześle”² (por. ryc. 1). Nieświadomy Fielding przyciąga wzrok. Do tego motywu będę wracał, gdyż jest to moim zdaniem najciekawszy aspekt przedstawień Fieldinga we współczesnym kryminale.

Ryc. 1. *Sir John Fielding*

Źródło: William Dickinson, mezzotinta, 1778, © National Portrait Gallery, London
 Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND 3.0), www.npg.org.uk/collections/search/portraitLarge/mw195181/Sir-John-Fielding?LinkID=mp01570&role=sit&rNo=7.

² “’twas upon Sir John Fielding, seated in his great chair, that my eyes became rivetted”. Wszystkie cytaty z języka angielskiego podaję we własnym tłumaczeniu.

Kontynuatorem tej tradycji był John Dickson Carr (1906–77), którego powieść *The Demoniacs* z 1962 roku jest pierwszym znanym mi kryminałem historycznym wprowadzającym *Bow Street Runnera* jako detektywa. Jeffrey Wynne jest typem współczesnego „złego gliny”, który nie liczy się z ograniczeniami charakteryzującymi prowadzenie śledztwa zgodnie z procedurą. Tym samym często popada w konflikt ze swoim przełożonym — Sir Johnem Fieldingiem. Sam Fielding przedstawiony jest w sposób niejednoznaczny — nie są mu obce pokusy nadużywania władzy ani nie odznacza się całkowitą bezstronnością. Kontynuując powyższe porównanie, jeżeli Wynne to „zły glina”, Fielding w powieści Dicksona Carra jest szefem do pewnego stopnia uwikłanym w powiązania polityczne, raczej krytycznym wobec metod i niesubordynacji swojego bezkompromisowego podwładnego, ale jednak przyzwalającym na rozwiązanie sprawy pomimo związanych z tym niedogodności natury polityczno-towarzystwej.

Fielding pełni istotną rolę w powieściach o Johnie Rawlingsie — aptekarzu-detektywie w serii autorstwa Deryn Lake. Rola sędziego jest praktycznie taka sama jak w powieści Dicksona Carra — Fielding wymaga od swojego współpracownika regularnych relacji ze stanu prowadzonego śledztwa. Jego postać pozbawiona jest jednak dwuznaczności, a wyeksponowaniu podlegają jego nadzwyczajne cechy, które we wcześniejszych powieściach były również podkreślone.

W serii *Sir John Fielding Mysteries* Bruce’a Alexandra (właśc. Bruce Alexander Cook) Fielding staje się w końcu postacią w pełni pierwszoplanową, której działalność detektywi-styczna przedstawiona jest w pierwszoosobowej relacji jego współpracownika — Jeremy’ego Proctora³. Schemat narracyjny zaczerpnięty został z powieści i opowiadań o Sherlocku Holmesie: rola narratora pełniona jest przez „zwyčajnego” towarzysza „nadzwyczajnego” i tym samym raczej niedostępnego detektywa. Fielding w wydaniu Alexandra to postać raczej pozbawiona dynamiki, odznaczająca się bezwarunkową uczciwością i przenikliwą wrażliwością, które są nieustannie eksponowane przez narratora — wszak sam Proctor jest beneficjentem nadzwyczajnych cech Fieldinga, które pozwoliły mu dostrzec w nowoprzybyłym do Londynu synu drukarza nie złodzieja (o co został oskarżony przez niezależnych „łowców złodziei” — ang. *Thief takers*), a zasługującego na szansę młodzieńca. Ojcowskim przymiotom Fieldinga autor serii nadaje niekiedy wymiar nadprzyrodzony — uwalniając prostytutkę Peg od niesprawiedliwego oskarżenia o kradzież, sędzia wypowiada quasi-sakramentalne „idź i nie grzesz więcej”⁴ (Alexander 1995: 89).

Jak sygnalizowałem wcześniej, elementem wspólnym przedstawień Johna Fieldinga jest ekspozycja nadzwyczajnych cech sędziego — w każdym przypadku podkreśla się jego doskonały słuch, przenikliwość oraz zdolność logicznego myślenia w połączeniu z intuicją, co niekiedy przypomina Sherlockowską dedukcję. W *Murder in Grub Street*, drugim tomie z serii Alexandra, sędzia Fielding przedstawiony jest jako obdarzony dodatkowym wręcz zmysłem: „Człowiek ten posiadał niemalże nadnaturalną świadomość tego, kto znajdował się w jego otoczeniu, będąc w stanie określić nie tylko dzielącą go od innych odległość, ale także ich

³ Ogólna charakterystyka pierwszych czterech powieści z cyklu została dość sprawnie sporządzona przez Donne Bradshaw Smith (2000), pomimo zaskakującego błędu w tytule opracowania — Henry Fielding nie nosił tytułu szlacheckiego, inaczej niż brat John.

⁴ „Go and sin no more”.

dokładne rozmieszczenie, zachowanie, a nawet wygląd”⁵ (Alexander 1996: 192). Współpracujący z nim detektywi są nieustannie zaskakiwani śledczymi umiejętnościami sędziego, których brak wzroku praktycznie nie ogranicza. W dalszej części tego artykułu chciałbym się skupić na emblematyczności Fieldinga, która wynika z wyeksponowania tej właśnie cechy.

Ryc. 2. Widok Urzędu Publicznego przy Bow Street

Źródło: frontyspis do III tomu *Malefactor's Register; or, the Newgate and Tyburn Calendar*. Londyn: Alex. Hogg, 1779. The William Ready Division of Archives and Research Collections, Biblioteka Uniwersytetu McMaster.

Opaska zasłaniająca oczy jest podstawowym atrybutem licznych alegorii sprawiedliwości. Jest to podstawowa warstwa znaczeniowa reprezentacji postaci Fieldinga i nie bez powodu pierwszy tom w serii Alexandra nosi tytuł *Blind Justice*, co tłumaczyć można zarówno jako „ślepy sędzia”, jak i „ślepa sprawiedliwość”. Emblematyczne wykorzystanie postaci sędziego

⁵ „The man had an almost preternatural awareness of others around him — not only their proximity, but also exact location, disposition, and general description”.

we współczesnym *Georgian mystery* warto zestawzić z osiemnastowieczną ryciną przedstawiającą rozprawę w sądzie przy Bow Street (ryc. 2) — wiele podobnych rozpraw, rzecz jasna, przedstawianych jest na kartach omawianych tekstów. Centralna lokalizacja Fieldinga ogniskuje uwagę odbiorcy, która podąża za liniami wyznaczającymi perspektywę. Sędzia zasiada na podwyższeniu, dzięki czemu jego oblicze jest doskonale widoczne pomimo znajdującego się na pierwszym planie oskarżonego. Technicznie rzecz biorąc, Fielding jest częścią tła, jednak linie perspektywy sprawiają, że staje się centralną postacią. Punkt widzenia odbiorcy ilustracji ulokowany jest za plecami skazańca, co powoduje wrażenie osobistego zaangażowania w proces — my również poniekąd stajemy przed obliczem sprawiedliwości ucieleśnianej przez sędziego pokoju. W podobny sposób scena przesłuchania przedstawiona jest w *Death in the Dark Walk* Deryn Lake: „W sądzie przy Bow Street odbywało się przesłuchanie. Scenę zdominowała postać Johna Fieldinga, który ze złożonymi rękoma zasiadał na podwyższeniu, kierując swe przysłonięte opaską oczy wprost na przesłuchiwanego” (Lake 2002: 81)⁶.

Emblematyczna funkcja Fieldinga nie ogranicza się jednak do ucieleśnienia „ślepej sprawiedliwości”. Paradoksalnie, w omawianych tekstach *the Blind Beak* staje się „okiem sprawiedliwości”; metaforą „hierarchicznego spojrzenia” dyscyplinującego społeczeństwo, czyli podstawowego instrumentu władzy w sprawowaniu nadzoru (Foucault 1993: 206). Zanim przejdę do konkretnych fragmentów tekstów, które potwierdzają tę tezę, chciałbym pokrótce nakreślić kontekst społeczno-historyczny Londynu połowy XVIII wieku w odniesieniu do teorii władzy i nadzoru zaproponowanej przez Michela Foucault w *Nadzorować i karać* (1975, polskie tłumaczenie 1993).

Jako że koncepcje Foucaulta są powszechnie znane, przypomnę jedynie podstawowe jego ustalenia. Pisząc historię „narodzin więzienia”, francuski badacz zwraca uwagę na stopniowe odchodzenie od publicznej karności na rzecz zinstytucjonalizowanego nadzoru, przybierającego różne formy dyscyplinującej obserwacji. Foucault wykorzystuje model panoptikonu Jeremy’ego Bentham’a i traktuje go jako metaforę społeczeństwa, w którym władza sprawowana jest poprzez szeroko rozumianą „grę spojrzeń”. Innymi słowy, panoptyzm przejawia się nie tylko we wszechobecnej obserwacji, ale również w stopniowo narastającym poczuciu bycia obserwowanym. Pisząc o formach sprawowania nadzoru, Foucault odwołuje się między innymi do początków policji jako instytucji sięgającej połowy XVIII wieku, czyli momentu historycznego, który szczególnie mnie tutaj interesuje. Powstanie policji jest dla badacza wyrazem „etatyzacji mechanizmów dyscypliny” (Foucault 1993: 255), czyli usystematyzowania jej w państwowo-instytucjonalnej formie. Pisząc o reformie policji paryskiej, Foucault charakteryzuje nowoczesną formację policyjną jako

narzędzie stałego, kompletnego, wszechobecnego, zdolnego wszystko uwidocznić nadzoru, który na dodatek sam będzie niewidzialny. Ma być niczym spojrzenie bez twarzy, które przeksztalca całość ciała społecznego w pole percepcji: tysiące rozmieszczonych wszędzie oczu, ruchliwe i gotowe na zawołanie punkty obserwacyjne, rozległa hierarchiczna siatka [...] komisarzy, [...] inspektorów, a następnie zatrudnionych etatowo „obserwatorów”, pracujących na dniówkę „drobnych szpicli”, potem donosicieli opłacanych zależnie od zadania, wreszcie prostytutki. Zaś zwieńczeniem tej nieustannej obserwacji winien być szereg raportów i rejestrów; przez cały XVIII wiek olbrzymi tekst policyjny, dzięki złożonej organizacji dokumentacyjnej, stara się pokryć całość społeczeństwa. (Foucault 1993: 257)

⁶ „The court at Bow Street was in full session. Seated in a high chair on a raised dais, his hands folded in front of him, his bandaged eyes turned towards the prisoner under examination, John Fielding loomed large”.

Należy zauważyć, że reformy wprowadzane przez niewidomego sędziego Fieldinga zmierzały właśnie do tego, aby jak najszerzej roztoczyć pole obserwacji społeczeństwa. Pierwszym ważnym krokiem było przekształcenie funkcji *Thief taker*a (niezależnego łowcy złodziei) w etatowo zatrudnianego *Bow Street Runner*a. Jak pisałem wcześniej, pierwotnym zadaniem *the Runners* było jedynie doprowadzanie podejrzanych przed oblicze sądu. Wkrótce jednak ich kompetencje zostały rozszerzone i obejmowały patrole miejskie, co połączone było ze zwiększeniem ich liczebności, a także poszerzeniem pola obserwacji, które już w latach 50. XVIII wieku wykraczało poza Londyn. Innym aspektem reformy było stworzenie biurokratyzowanego proto-systemu rejestracyjnego, zapowiadającego późniejsze rozbudowane kartoteki. Pomimo ograniczonej jeszcze skuteczności tego systemu obserwacyjno-dyscyplinującego (wynikającej rzecz jasna z niewielkiej liczebności *the Runners*) Fielding przyczynił się do stopniowo narastającego poczucia bycia pod obserwacją, którego podstawą było ukryte spojrzenie, jak pisze Foucault — „spojrzenie bez twarzy”.

W interesujących mnie tekstach bardzo często dochodzi do sytuacji, w których rozmówcom Fieldinga wydaje się, że niewidomy sędzia przesywa ich wzrokiem. W *The Demoniacs* wzmianka o „niewidomych oczach skierowanych w stronę rozmówcy”⁷ (Carr 2013: rozdz. 7) staje się elementem charakterystyki sędziego, kiedy ten po raz pierwszy pojawia się na kartach powieści. W tym samym miejscu czytamy o jego zdecydowanym obliczu oraz niespotykanej umiejętności rozpoznawania dwóch tysięcy barw głosu. Mamy więc do czynienia z implikacją nadprzyrodzonego wręcz nadzoru. Metafory spojrzenia pojawiają się w tej powieści również w innych miejscach; słowami protagonisty Jeffreya Wynne’a Fielding „widzi zbyt wiele”⁸ (Carr 2013: rozdz. 12). Powtarza się również hierarchiczna ikonografia — Fielding zasiada w swym sędziowskim fotelu, a „jego ślepe oblicze przeraża swym opanowaniem” (Carr 2013: rozdz. 14)⁹.

W powieści *Death in the Dark Walk* postać Fieldinga wprowadzana jest stopniowo, za pomocą zdawkowych komentarzy podkreślających jego niespotykane przymioty (zwłaszcza słuch i węch) oraz wyjątkową rolę w utrzymywaniu porządku. Jak czytamy, „tylko w jego rękach spoczywała odpowiedzialność za nadzór nad ogarniętą bezprawiem metropolią Londynu” (Lake 2002: 21)¹⁰. Gdy wreszcie następuje pierwsze spotkanie prowadzącego śledztwo detektywa-amatora Rawlingsa z Fieldingiem, sędzia przedstawiony jest jako budzący „respekt i przerażenie”, które to odczucia spotęgowane są jego „niewidomym” tudzież „przysłoniętym opaską spojrzeniem” i „stanowczym obliczem” (Lake 2002: 23-24)¹¹. Warto w tym miejscu podkreślić, że angielskie słowo *gaze* używane jest dla tego rodzaju spojrzenia, które stawia podmiot w pozycji dominującej, zniewalającej poniekąd przedmiot spojrzenia¹². Ponadto należy dodać, że w powieści Deryn Lake sam sędzia Fielding metaforyzuje swoją rolę w odniesieniu do idei władzy, która wszystko widzi. Planując objęcie jednej z podejrzanych wzmożonym nadzorem, Fielding „kieruje w stronę Johna [Rawlingsa] swoje przysłonięte opaską

⁷ „sightless eyes turned towards the speaker”

⁸ „he sees too much”.

⁹ „the blind face was terrifying from its very placidity”.

¹⁰ „in [his] hands alone lay the responsibility for policing the lawless metropolis of London”.

¹¹ „awe and terror”; „sightless gaze”; „bandaged gaze”; „trenchant profile”.

¹² Termin ten został również dogłębnie sprobematyzowany w teorii krytycznej (zob. Laing i Willson 2020).

oczy” i deklaruje: „Zapewniam cię, że ten Urząd będzie obserwował ją sokolim wzrokiem” (Lake 2002: 124)¹³.

W serii Bruce’a Alexandra „oczyma” sędziego staje się usynowiony Jeremy Proctor, który tak określa swoją rolę: „Pomagam mu w obserwacji szczegółów. Zdaję relację z tego, co widzę, a on obejmuje to wszystko swoim umysłem” (Alexander 1995: 103). Proctor jest młody, niepozorny, praktycznie niewidoczny. Nie każdy, z kim ma do czynienia, zdaje sobie sprawę z faktu, iż pracuje dla sędziego Fieldinga — uosabia tym samym ciągły nadzór z ukrycia, niczym „drobny szpicel” z cytowanego powyżej opisu Foucault. Idea przenikliwej obserwacji bywa w serii Alexandra również implikowana przez samo rozwiązanie śledztwa. Nie może to rzecz jasna dziwić — wszak łacińskie *detectio* oznacza ujawienie, wystawienie na widok. W powieści *Blind Justice*, która otwiera serię i tym samym definiuje jej podstawowe założenia, struktura fabularna oparta jest na swoistym paradoksie — tytułowy „niewidomy sędzia” dokonuje w kulminacyjnym momencie rozpoznania tego, co znajduje się pod maską sprawcy, próbującego zmienić i ukryć swoją tożsamość: „Zerwij swój sztuczny nos i zmaż makijaż z twarzy. Maskarada się skończyła”¹⁴ (Alexander 1995: 282). Sędzia Fielding widzi więcej; jego „wzrok” sięga głębiej niż powierzchowność maskującego się społeczeństwa.

Podsumowując, chciałbym zaznaczyć, że współczesne rekonstrukcje postaci Sir Johna Fieldinga w kulturze popularnej nie ograniczają się do przedstawionych przykładów. W 2008 roku brytyjski Channel 4 wyemitował pięcioodcinkowy mini serial *City of Vice* (*Miasto Grzechu*), w którym głównymi bohaterami byli bracia Fielding oraz ich *Bow Street Runners*. Produktem towarzyszącym serialowi była internetowa gra komputerowa *Bow Street Runner*. Innym ciekawym tekstem kultury przywołującym sędziego Fieldinga jest gra narracyjna z gatunku RPG — *Dark Streets* autorstwa Petera Cakebreada i Kena Waltona (2012), w której przedstawienie Fieldinga eksponuje cechy nadprzyrodzone (wizjonerstwo). Jak starałem się wykazać w tym artykule, oparty na paradoksie emblematyczny potencjał sędziego Fieldinga może być uznany za jeden z głównych powodów tego zainteresowania. Nie może dziwić, iż społeczeństwo obcujące na co dzień z najlepiej w świecie rozwiniętą siecią monitoringu CCTV powraca do początków systemowo prowadzonego nadzoru sprawowanego poprzez metaforyczne i faktyczne „spojrzenie bez twarzy”.

¹³ „The bandaged eyes turned towards John. [...] ‘I assure you that this Office will continue to watch her with hawk-like alertness’”.

¹⁴ „Pull off that false nose and wipe the paint from your face, for your imposture is ended”.

Bibliografia

- Alexander Bruce ([1994] 1995), *Blind Justice*, Berkley Prime Crime, New York.
- ([1995] 1996), *Murder in Grub Street*, Berkley Prime Crime, New York.
- Beattie John Maurice (2012), *The First English Detectives: The Bow Street Runners and the Policing of London, 1750-1840*, Oxford UP, Oxford.
- Bradshaw Smith Donna (2000), *Bruce Alexander: Sir Henry Fielding [sic!] and Blind Justice [w:] The Detective as Historian: History and Art in Historical Crime Fiction*, eds. Browne R.B., Kreiser Jr. L.A., The University of Wisconsin Press, Madison.
- Browne Ray B. (2010), *Historical Crime and Detection [w:] A Companion to Crime Fiction*, eds. Rzepka Ch.J., Horsley L., Wiley-Blackwell, Oxford.
- Cakebread Peter, Ken Walton (2012), *Dark Streets*, Cakebread & Walton.
- Carr John Dickson ([1962] 2013), *The Demoniacs*, An Orion ebook, Orion, London.
- Cegielski Tadeusz (2015), *Detektyw w krainie cudów: Powieść kryminalna i narodziny nowoczesności, 1841–1941*, WAB, Warszawa.
- Czubaj Mariusz (2010), *Etnolog w mieście grzechu: Powieść kryminalna jako świadectwo antropologiczne*, Oficynka, Gdańsk.
- De la Torre Lillian (1948), *Dr. Sam. Johnson: Detector*, Bloomsbury, London.
- Foucault Michel ([1975] 1993), *Nadzorować i karać: Narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Spacja – Aletheia, Warszawa.
- Izdebska Agnieszka (2016), *Kryminał historyczny*, „Zagadnienia Rodzajów Literackich”, nr 59, z. 4, s. 137–143.
- Laing Morna, Jackie Willson (2020), *Introduction [w:] Revisiting the Gaze: The Fashioned Body and the Politics of Looking*, Bloomsbury, London.
- Lake Deryn ([1994] 2002), *Death in the Dark Walk*, Back-In-Print Books, London.
-